Ера ШІ й роль верховних судів у цифровій трансформації правосуддя

Ян БЕРНАЗЮК,
суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, д.ю.н., професор, заслужений юрист України

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) вже сьогодні впливає на організацію судових процесів та окремі аспекти функціонування правосуддя. У світі алгоритмічні інструменти дедалі частіше застосовуються судами та органами, які забезпечують їхню діяльність — від автоматизованої обробки справ до аналітичної підтримки суддів. Однак використання ШІ у сфері правосуддя вимагає чітких меж і гарантій, які б унеможливлювали порушення таких фундаментальних принципів, як незалежність суддів, неупередженість правосуддя, верховенство права, персональна відповідальність судді за ухвалені рішення, а також конфіденційність.

Відсутність уніфікованих правових стандартів використання ШІ у правосудді в різних юрисдикціях створює ризики етичної та нормативної фрагментації. Для суддів це означає правову невизначеність і складність вибору між обережністю та надмірною автоматизацією. Саме тому звернення до практик верховних судів провідних країн є не лише компаративним, а й нормативно орієнтуючим елементом цього дослідження.

У цьому контексті саме верховні суди виступають ключовими регуляторами, які задають напрям формування національних підходів до етичних, правових і процедурних питань використання ШІ у правосудді. Вони не лише реагують на появу нових технологічних ризиків, а й ініціюють ухвалення правил, що визначають допустимі межі застосування ШІ суддями, працівниками суду та іншими учасниками процесу, додатково забезпечуючи підвищення довіри до правосуддя в умовах цифрової трансформації.

Метою цієї статті є аналіз уже наявних на рівні верховних судів низки країн практик регулювання застосування ШІ під час здійснення правосуддя. Розглядаються формалізовані документи та регуляторні практики, запроваджені у Великій Британії, Сполучених Штатах Америки, Австралії, Новій Зеландії, Сингапурі, Гонконзі та Україні. Особлива увага приділяється тому, як верховні суди адаптують традиційні засади правосуддя до нових цифрових викликів, зберігаючи баланс між інноваційними технологіями й цінностями судової системи.

Етичні та нормативні орієнтири верховних судів щодо застосування ШІ: міжнародний досвід

У грудні 2023 року Судова канцелярія Англії та Уельсу оприлюднила документ Artificial Intelligence (AI) — Guidance for Judicial Office Holders, який став однією з перших формалізованих спроб установити етичні й практичні орієнтири щодо допустимого використання ШІ суддями (https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2023/12/AI-Judicial-Guidance.pdf).

Ключовим положенням цих настанов є наголос на тому, що повна відповідальність за використання будь-якого ШІ-продукту під час здійснення правосуддя покладається на суддю, навіть якщо відповідні матеріали були підготовлені автоматизованими системами. Використання ШІ допускається винятково як допоміжний інструмент — здебільшого для організаційних завдань, підготовки навчальних матеріалів або узагальнення інформації, але не для правового аналізу або дослідження прецедентів.

> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ МОЖЕ БУТИ ЩЕ ОДНИМ ПОМІЧНИКОМ ДЛЯ СУДДІ, АЛЕ, БЕЗУМОВНО, СУДДЮ ВІН ЗАМІНИТИ НЕ МОЖЕ

Особливу увагу в документі приділено ризикам генеративного ШІ, зокрема явищу «галюцинацій» (hallucinations — винахід неправдивих фактів, наприклад, вигадані судові рішення, неіснуючі статті або цитати), викривленню результатів через упереджені навчальні дані, загрозам конфіденційності та автоматизації рішень без належної перевірки. У настановах є пряме застереження від використання чат-ботів для створення процесуальних документів або правових висновків — навіть із посиланням на прецеденти — через високий ризик фактичних помилок.

Окремий розділ стосується інформаційної безпеки, зокрема заборони вводити конфіденційні або ідентифікуючі дані до публічних ШІ-систем, використання особистих пристроїв для доступу до таких сервісів, а також вимоги до деактивації історії запитів, якщо застосовується акаунт із збереженням контенту.

Водночас у документі не вимагається декларування факту використання ШІ у процесуальних документах, якщо ШІ використовувався виключно для технічної підготовки й не вплинув на зміст рішення.

Загалом настанови демонструють прагнення британської судової системи інституційно керувати ризиками цифровізації, поєднуючи технологічну відкритість із жорсткими межами відповідальності, які гарантують збереження незалежності та неупередженості суддів.

Показовими є також приклади регулювання використання ШІ на рівні верховних судів інших країн.

У жовтні 2024 року Верховний суд штату Делавер впровадив тимчасову політику щодо ШІ під назвою Interim Policy on the Use of Generative Artificial Intelligence by Judicial Officers and Court Personnel (https://www.deb.uscourts.gov/sites/deb/files/news/Consumer%20CLE%20Ethics%20Materials1–29–25%2035%20to%2052.pdf). Ця політика дозволяє суддям і персоналу використовувати генеративний ШІ з певними обмеженнями. Вона передбачає відповідальність за точність, заборону на використання ШІ в чутливих сферах без належного нагляду, а також вимагає попереднього затвердження від адміністративного офісу суду. Користувачі повинні пройти відповідне навчання.

У січні 2025 року Верховний суд штату Іллінойс ухвалив політику щодо використання ШІ. Документ під назвою Illinois Supreme Court Announces Policy on Artificial Intelligence (https://ilcourtsaudio.blob.core.windows.net/antilles-resources/resources/e43964ab-8874–4b7a-be4e-63af019cb6f7/Illinois%20Supreme%20Court%20AI%20Policy.pdf) наголошує, що чинні Правила професійної поведінки та Кодекс суддівської етики повністю застосовуються до використання технологій ШІ. Адвокати, судді та самопредставлені сторони несуть відповідальність за кінцевий результат своєї роботи. Усі користувачі повинні ретельно переглядати ШІ-контент перед його використанням, забезпечуючи точність і правову відповідність.

У березні 2025 року головний суддя Верховного суду штату Південна Кароліна видав політику Administrative Order 2025–03–25–01: Guidelines for Use of Generative Artificial Intelligence in the South Carolina Judicial Branch (https://www.sccourts.org/media/5vchofu5/order-re-interim-policy-on-genai.pdf). Вона встановлює правила використання генеративного ШІ, визначає його переваги та ризики, обов'язок перевірки точності, заборону на створення конфіденційних документів без погодження з відповідними органами і вимагає дотримання етичних стандартів.

У січні 2025 року головний суддя Верховного суду Нового Південного Уельсу (Австралія) Ендрю Белл видав директиву Practice Note SC Gen 23 — Use of Generative Artificial Intelligence (https://supremecourt.nsw.gov.au/documents/Practice-and-Procedure/Practice-Notes/general/current/PN_SC_Gen_23.pdf). Цей документ забороняє використання

ШІ для створення ключових доказових документів у судових процесах. Адвокати повинні декларувати, що такі документи (affidavit, покази свідків тощо) були підготовлені без допомоги ШІ. Додатково надано рекомендації щодо використання ШІ для досліджень, аналітики й підготовки проєктів документів.

У грудні 2023 року в Новій Зеландії затверджено керівництво Guidelines for the Use of Generative Artificial Intelligence in Courts and Tribunals (https://www.courtsofnz.govt.nz/assets/6-Going-to-Court/practice-directions/practice-guidelines/all-benches/20231207-GenAI-Guidelines-Non-Lawyers.pdf). Цей документ підкреслює, що будь-яке використання генеративного ШІ має відповідати вимогам добросовісності, захисту судових процедур і суспільної довіри. Заборонено створення рішень або формування правових висновків без належної перевірки.

У липні 2024 року в Гонконзі видано спеціальне керівництво Guidelines on the Use of Generative Artificial Intelligence for Judges and Judicial Officers and Support Staff (https://www.judiciary.hk/doc/en/court_services_facilities/guidelines_on_the_use_of_generative_ai.pdf), у якому викладено обов'язки суддів і працівників апарату щодо сумлінного та обережного використання ШІ, з обов'язковим дотриманням конфіденційності, точності та доброчесності у процесі створення або оброблення будь-якого контенту, пов'язаного із судовою діяльністю.

У жовтні 2024 року Верховний суд Сінгапуру опублікував керівництво Guide on the Use of Generative Artificial Intelligence Tools by Court Users (https://www.judiciary.gov.sg/docs/default-source/circulars/2024/registrar's_circular_no_9_2024_state_courts.pdf?sfvrsn=d038ec05_1). Документ закликає до відповідального користування генеративним ШІ та надає загальні орієнтири. Хоча суд не забороняє використання ШІ, він акцентує на точності, захисті даних, а також на потенційних ризиках від неконтрольованого застосування ШІ-інструментів у судових процесах.

Отже, умовно можна виокремити три основні типи нормативних документів верховних судів щодо ШІ:

1) етичні керівництва (настанови) та кодекси поведінки — формулюють принципи доброчесності, відповідальності та неприпустимості делегування судової функції;

2) тимчасові політики та адміністративні регламенти — спрямовані на врегулювання використання ШІ в апараті суду;

3) директиви процесуального характеру та інституційні правила — містять конкретні приписи щодо допустимого використання ШІ в межах судових процесів.

Український підхід: Кодекс суддівської етики та перспективи етичної інтеграції

У цьому контексті показовим є також уже наявний досвід системи правосуддя України, початком якого умовно можна вважати ухвалення нової редакції Кодексу суддівської етики, що вперше закріпив межі допустимого застосування ШІ суддями.

Вважається, що однією з ключових подій у зазначеній сфері в контексті ШІ стало прийняття 18 жовтня 2024 року XX черговим з'їздом суддів України Кодексу суддівської етики (https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415–24#Text), згідно зі ст. 16 якого встановлено, що: «Використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства».

Ця норма формулює три умови допустимості використання ШІ суддею: збереження незалежності та неупередженості, недопущення делегування функцій оцінки доказів чи прийняття рішень, а також дотримання вимог чинного законодавства. Такий підхід загалом відповідає міжнародним етичним орієнтирам, серед яких:

• European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment (Європейська етична хартія щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їхньому середовищі), ухвалена Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (CEPEJ) у 2018 році. У цьому документі, зокрема, зазначено, що «судове рішення завжди має ухвалюватися людиною» (принцип №5 — under user control) (https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c).

> ВЕРХОВНИЙ СУД МАЄ ЯК ЗАКОНОДАВЧІ ПІДСТАВИ, ТАК І ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАТИ ЦЕНТРОМ СИСТЕМНОГО РЕАГУВАННЯ НА ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ

• Opinion №26 (2023) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) Moving forward: the use of assistive technology in the judiciary (висновок №26 (2023) Консультативної ради європейських суддів (CCJE, КРЄС) «Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві»), в якому підкреслюється, що «штучний інтелект має радше підтримувати, а не замінювати суддів, а остаточна відповідальність за судові рішення завжди має залишатися за людиною» (https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_kryes_no_26_neoficiynyy_pereklad.pdf).

Варто також врахувати новітній міжнародно-правовий орієнтир — Convention on Artificial Intelligence, Human Rights, Democracy and the Rule of Law (Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права), яка була прийнята Комітетом міністрів Ради Європи (КМРЄ) 17 травня 2024 року (https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/rye_ramkova_konvenciya_zi_shtuchnogo_intelektu_prav_lyudyny_demokratiyi_ta_verh._prava.pdf). Це одна з перших в історії багатосторонніх обов'язкових міжнародних конвенцій, яка встановлює правові рамки для використання ШІ з урахуванням основоположних прав і демократичних інституцій. Документ наголошує, що розгортання ШІ в публічному секторі — і особливо в судах — має супроводжуватися додатковими гарантіями законності, прозорості, підзвітності та недопущення дискримінації.

З огляду на це положення оновленого українського Кодексу суддівської етики, що забороняють делегування ШІ функцій оцінки доказів або ухвалення рішень, структурно збігаються з етичними рамками, напрацьованими в ЄС, і формують підґрунтя для етичної інтеграції ШІ без шкоди для суддівської автономії, що додатково підкріплюється положеннями ч. 1 ст. 58, ч. 1 ст. 127 та ч. 1, 3 ст. 129 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якими питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, обов'язковим для всіх органів суддівського самоврядування та всіх суддів.

Голова Верховного Суду Станіслав Кравченко неодноразово публічно висловлювався щодо цього питання: «Дуже правильно, що зараз в Україні дедалі жвавіше обговорюються питання застосування ШІ, адже про це сьогодні говорить весь світ.

Питання лише в тому, наскільки можливості ШІ можуть використовуватись при здійсненні правосуддя. Наша позиція щодо цього є стабільною і зводиться до того, що ШІ може бути ще одним помічником для судді, але, безумовно, суддю він замінити не може. Тому згадка в Кодексі суддівської етики про можливість використання суддею ШІ з певними застереженнями є раціональною і, вочевидь, буде підштовхувати нас до того, щоб ми якомога більше використовували цей інструмент у ролі помічника у виконанні рутинних завдань» (https://yur-gazeta.com/interview/nam-neobhidno-realizovuvati-ideyu-stvorennya-novoyi-mapi-sudiv.html); «Якщо питання щодо застосування ШІ в процесі підготовки проєкту рішення по суті є доволі дискусійним, адже в цьому аспекті ШІ не може замінити суддю, то стосовно використання ІТ-продуктів у процесі вирішення організаційних питань, зокрема розподілу справ, думка учасників конференції була одноголосною: за цим, безперечно, велике майбутнє, і ці підходи до організації роботи слід впроваджувати вже сьогодні» (https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1694444).

За словами експерта з питань судової реформи в ЄС, ексчлена Суддівської ради Словацької Республіки Павола Жілінчика, який спеціалізується на дослідженні кодексів суддівської етики та коментарів до них, що діють у суддівських спільнотах європейських країн, у контексті досліджених кодексів і коментарів український Кодекс, зокрема в частині статті про штучний інтелект, є прогресивним (https://rsu.gov.ua/ua/news/view/rada-suddiv-ukraini-provela-zasidanna-robocoi-grupi-z-pidgotovki-komentara-do-kodeksu-suddivskoi-etiki).

Важливо, що сьогодні Рада суддів України активно працює над підготовкою (відповідно до ч. 8 ст. 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та підп. 21 п. 6 Положення про Раду суддів України, затвердженого рішенням X позачергового з'їзду суддів України від 16 вересня 2010 року (в редакції, затвердженій рішенням XIV позачергового з'їзду суддів України від 14 березня 2017 року) нового коментаря до Кодексу суддівської етики (https://rsu.gov.ua/ua/news/u-radi-suddiv-ukraini-vidbulosa-zasidanna-rg-z-pidgotovki-komentara-do-kodeksu-suddivskoi-etiki). Очікується, що майбутній коментар у частині ст. 16 надасть чіткі роз'яснення щодо меж допустимого використання ШІ суддями, а також визначить рекомендовані підходи до питань безпеки та процедур контролю.

Отже, закріплення в Кодексі суддівської етики принципових обмежень щодо застосування ШІ — з акцентом на незалежність, неупередженість і неприпустимість автоматизованої оцінки доказів — формує етичну основу для його контрольованого використання під час здійснення правосуддя, що узгоджується з підходами верховних судів інших країн. Крім того, прийняття таких етичних засад створило передумови для подальшої інституційної конкретизації, зокрема у внутрішньому регулюванні окремих судів.

ВАКС і внутрішні стандарти використання технологій ШІ: перші кроки унормування

Один із перших практичних прикладів такої адаптації продемонстрував Вищий антикорупційний суд, який з метою впровадження сучасних та ефективних моделей управління, захисту інформації, підвищення рівня диджиталізації та оптимізації витрат матеріальних ресурсів наказом від 19 грудня 2024 року №56 «Про деякі питання використання інструментів штучного інтелекту у Вищому антикорупційному суді» затвердив Засади використання інструментів штучного інтелекту у Вищому антикорупційному суді (https://court.gov.ua/storage/portal/hcac/documents/orders/19.12.2024_56.pdf).

Цей документ закладає нормативне підґрунтя для безпечного, контрольованого та цільового використання ШІ в адміністративних і комунікаційних процесах суду, спрямовуючи його застосування на підвищення ефективності та прозорості діяльності. Важливо підкреслити, що зазначений наказ чітко розмежовує використання ШІ, наголошуючи, що ця технологія є допоміжним інструментом і не замінює інтелектуальну роботу працівників суду.

Наказ конкретно окреслює обмеження та етичні орієнтири щодо застосування інструментів ШІ, включно із забороною їх використання для оброблення службових документів з метою захисту інформації та вимогою неухильного дотримання принципів доброчесності, прав людини й верховенства права. Такий підхід мінімізує потенційні ризики зловживань і сприяє формуванню довіри до суду з боку суспільства. Окремої уваги заслуговує положення, яке підкреслює, що норми наказу не поширюються на здійснення правосуддя, а використання ШІ в судочинстві має ґрунтуватися на принципах незалежності суду.

Запровадження засад ШІ-грамотності та можливість організації навчання працівників ВАКС є важливим елементом для забезпечення ефективного та відповідального використання ШІ. Це сприяє не лише професійному зростанню персоналу, а й формуванню культури обізнаності щодо можливостей та обмежень ШІ.

Водночас варто зазначити, що хоча наказ фіксує базові принципи, він залишається загальнодекларативним і потребує деталізації та доповнення положеннями, які б конкретизували процедури практичного впровадження та контролю. Зокрема, це стосується порядку оцінки ризиків для кожного типу ШІ-інструментів, організаційного механізму моніторингу й перевірки дотримання працівниками встановлених обмежень. Також необхідні мінімальні стандарти оцінки відповідності ШІ-інструментів, які б базувалися на міжнародних рекомендаціях та містили критерії безпеки, надійності, прозорості й підзвітності.

Висновки

1. Попри загальне закріплення основ цифровізації в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (зокрема, через функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи), спеціальні положення, що стосуються допустимості, меж і умов використання технологій ШІ в діяльності суду, наразі відсутні. Кодекс суддівської етики (в редакції 2024 року) у ст. 16 вперше окреслює етичні межі застосування ШІ суддею, однак це положення є надто загальним і не поширюється на працівників апарату суду чи запровадження в систему правосуддя автоматизованих систем з елементами ШІ. Тому вже є нагальна потреба у створенні окремого деталізованого документа, який би врегульовував основні питання використання ШІ в системі правосуддя.

Також окремої уваги потребує імовірний ефект стримування (algorithmic chilling effect), за якого побоювання щодо ризиків використання ШІ (наявність помилок і відсутність прозорості у його роботі, а також ризики притягнення судді до відповідальності) можуть спонукати суддів уникати використання сучасних цифрових технологій. Такий ефект посилюється внаслідок відсутності чітких правил, що унормовують допустиме використання ШІ.

Перше внутрішнє регулювання, запроваджене ВАКС, демонструє важливість не лише встановлення базових обмежень, а й готовності до їх подальшого перегляду. Стандарти застосування ШІ в судовій системі мають бути динамічними, адаптивними до технологічних змін і регулярно оновлюваними на підставі моніторингу, практичного досвіду та зворотного зв'язку.

2. Використання технологій ШІ в системі правосуддя допустиме лише за умов неухильного дотримання принципів незалежності й неупередженості, персональної відповідальності судді за ухвалені рішення та заборони делегування здійснення правосуддя алгоритмічним системам.

> ЗАПРОВАДЖЕННЯ ШІ У СФЕРІ СУДОЧИНСТВА МОЖЛИВЕ ЛИШЕ ЗА УМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ ЧІТКО ОКРЕСЛЕНИХ МЕЖ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

Слід чітко розмежовувати функції, які становлять сутність здійснення правосуддя (оцінка доказів, тлумачення норм, формування правової позиції), та функції допоміжного характеру (опрацювання даних, шаблонізація рутинних процесів, зокрема із застосуванням нейромережевих моделей у вузькоспеціалізованих адміністративних процесах). Лише останні можуть бути частково автоматизовані із застосуванням інструментів ШІ за умови дотримання вимог інформаційної безпеки, прозорості та контролю з боку людини.

3. Відповідно до ст.ст. 6, 19, 124, 126 і 129 Конституції України правосуддя здійснюється виключно судами, на засадах незалежності, безсторонності, підзвітності лише закону та особистої відповідальності судді за ухвалене рішення. Жоден інший суб'єкт чи технологічна система не може підмінити суддю у виконанні його конституційної функції — здійснення правосуддя іменем України.

Використання генеративного ШІ без належного унормування та контролю може призвести до непрямого або прихованого делегування функцій судової системи, зокрема під час автоматизованої підготовки проєктів судових рішень, алгоритмічного оцінювання доказів або формування судової аргументації. Запровадження ШІ у сфері судочинства можливе лише за умови встановлення чітко окреслених меж його використання — як допоміжного аналітичного інструменту, а не як засобу підміни суду під час здійснення правосуддя. Таке нормативне врегулювання є не тільки гарантією дотримання конституційних засад судочинства, а й необхідною умовою підвищення довіри до Верховного Суду в цифрову еру.

4. Міжнародна практика (зокрема приклади Великої Британії, США, Австралії, Сингапуру, Гонконгу та Нової Зеландії) свідчить, що саме верховні суди є ключовими суб'єктами унормування всіх стандартів застосування ШІ.

В Україні Верховний Суд має як законодавчі підстави, так і людський потенціал стати центром системного реагування на цифрові трансформації в системі правосуддя. Йдеться не лише про судову практику щодо застосування ШІ, а й про ініціювання розроблення soft law орієнтирів (актів м'якого права) — стандартів етичного, правового та процедурного використання ШІ в судах. Така проактивна стратегія відповідала б сучасним міжнародним тенденціям посилення регуляторної ролі верховних судів у сфері цифровізації правосуддя та сприяла б підвищенню довіри до суду.

5. Є доцільність обговорення питання створення робочої групи при Верховному Суді (із числа суддів усіх інстанцій, працівників апарату, науковців, фахівців з питань ШІ та інформаційної безпеки, а також представників Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації України, Міністерства цифрової трансформації України, Ради суддів України) для підготовки проєкту спеціального документа «Стандарти допустимого використання технологій ШІ у системі правосуддя», що визначатиме не лише межі дозволеного, а й принципи відповідального впровадження ШІ — із належним балансом між інноваційністю, безпекою та суддівською незалежністю.

Структура цього документа може передбачати, зокрема, такі розділи:

1) визначення цілей, термінів і принципів;
2) етичні обмеження та стандарти;
3) технічні вимоги до використання ШІ;
4) умови інтеграції ШІ у ЄСІТС;
5) моніторинг, звітність і відповідальність.

Запропоноване дослідження продовжує цикл публікацій автора, присвячених правовим та етичним аспектам використання ШІ в судовій владі України, і зосереджується на компаративному аналізі підходів верховних судів інших країн.

1. Берназюк Ян. Штучний інтелект та система правосуддя України: результати співпраці у році, що минув. URL: https://so.supreme.court.gov.ua/authors/934/shtuchnyi-intelekt-ta-systema-pravosuddia-ukrainy-rezultaty-spivpratsi-u-rotsish%D1%81ho-mynuv.

2. Берназюк Ян. Наукові надбання як основа для наступних кроків на шляху інтеграції штучного інтелекту в систему правосуддя. URL: https://so.supreme.court.gov.ua/news/949/naukovi-nadbannia-iak-osnova-dlia-nastupnykh-krokiv-na-shliakhu-intehratsii-shtuchnoho-intelektu-v-systemu-pravosuddia.

3. Берназюк Ян. Цифрова ера правосуддя: роль ШІ у забезпеченні єдності судової практики в Україні. URL: https://so.supreme.court.gov.ua/news/986/tsyfrova-era-pravosuddia-rol-shi-u-zabezpechenni-iednosti-sudovoi-praktyky-v-ukraini.

4. Bernaziuk Ian. Artificial Intelligence and the Judicial system of Ukraine: results of cooperation in the past year. URL: https://constitutionalist.com.ua/artificial-intelligence-and-the-judicial-system-of-ukraine-results-of-cooperation-in-the-past-year.

5. Берназюк Ян. Штучний інтелект і його використання для забезпечення єдності судової практики як складової довіри до суду // Слово Національної школи суддів України, 2024. №2(49). С. 16–35. URL: https://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2024_4_49/nsj_4_49_2024.pdf.

6. Берназюк Ян. Штучний інтелект у правосудді: ризики алгоритмічної упередженості та дискримінації. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/125_AI_Algorithmic_Bias_Discrimination_Risks_bernaziuk.pdf.